

TEMA BROJA

Nivo koncentracije u bankarskom sektoru Srbije

Miroslav Marinković

Razvoj situacije na bankarskom tržištu Srbije u prethodnim mesecima otvorio je pitanje stepena koncentracije i adekvatnog broja banaka na tržištu. Visoka koncentracija rizika u nekoliko banaka u državnom vlasništvu nametnula je potrebu za hitnim rešavanjem pitanja budućnosti banaka u državnom vlasništvu. Neke evropske bankarske grupacije, koje imaju lokalne filijale, najavile su razmatranje daljih aktivnosti na srpskom tržištu. Konceptualno, ovaj iskaz uključuje i prodaju lokalnih banaka. Veliki deo stručne i ostale javnosti smatra da ovi procesi treba da rezultiraju ukupnjavanjem odnosno jačanjem koncentracije banaka, što bi se pozitivno reflektovalo na čitav ekonomski sistem. Argumenti koje spomenuta javnost ističe odnose se na činjenicu da velike banke imaju efikasnije organizacije i menadžment, pa samim tim i veći potencijal za kvalitetnije usluge.

Analiza nivoa koncentracije banaka i konkurencije na srpskom tržištu i reprezentativnim tržištima Centralne i Jugoistočne Evrope ukazuje na nekoliko nalaza:

- nizak nivo koncentracije srpskog bankarskog tržišta;
- pet najvećih banaka nema dominaciju u najznačajnijim bilansnim kategorijama;
- registruje se odsustvo korelacije između nivoa koncentracije najvećih banaka i nivoa profitabilnosti;
- registruje se znatan broj potencijalnih transakcija promene vlasništva, ali i mali broj stvarno realizovanih.

Na kraju trećeg kvartala 2012. godine na bankarskom tržištu Srbije poslovale su 33 banke, od kojih je 21 banka u vlasništvu inostranih bankarskih grupacija, devet banaka u kojima je država većinski ili dominantan akcionar i tri domaće banke u privatnom vlasništvu. Kao reprezentativna mera nivoa koncentracije bankarskog sektora najčešće se koristi Hiršman–Herfindalov indeks (HHI). Ovaj pokazatelj predstavlja sumu kvadrata tržišnih učešća pojedinačnih banaka u nekoj od bilansnih kategorija (aktiva, krediti, depoziti). Prema regulatornim propisima Sistema federalnih rezervi (FED), kao opšteprihvaćenog kriterijuma, vrednost indeksa do 1.000 ukazuje na nizak nivo koncentracije, vrednosti između 1.000 i 1.800 ukazuju na srednji (umeren) nivo koncentracije, dok vrednost indeksa preko 1.800 ukazuje na visoko koncentrisano tržište. Vrednost HHI kad je reč o

bankarskom sektoru u Srbiji, izračunat na osnovu tržišnog učešća banaka u aktivi sektora, prema poslednjim objavljenim podacima iznosi 673 i ukazuje na nizak stepen koncentracije u Srbiji. Postojanje velikog broja banaka sa tržišnim učešćem manjim od 3,0% utiče na nisku vrednost indeksa. Posmatrano od 2010. godine, HHI je neznatno povećan usled jačanja tržišnog udela najvećih banaka ali i smanjenja broja banaka sa 35 na 33.

Optimalna vrednost indeksa nije eksplicitno određena i zavisi od karakteristika samog bankarskog tržišta. Veliki broj banaka i nizak nivo koncentracije može rezultirati većim stepenom konkurencije i kvalitetnijom uslugom. S druge strane, umeren nivo koncentracije i tržišna utakmica između nekoliko velikih banaka može takođe rezultirati pozitivnim efektima.

Da bankarsko tržište Srbije spada u nisko koncentrisana tržišta potvrđuje i pokazatelj tržišnog učešća pet najvećih banaka u najznačajnijim bilansnim kategorijama – ukupnoj aktivi, kreditima i depozitima. Dakle, na bankarskom tržištu ne postoji dominantan učesnik koji diktira uslove poslovanja.

Nivo koncentracije bankarskog sektora Srbije

Pokazatelj	2010	2011	Q3 2012
Tržišno učešće prvih pet banaka			
Aktiva	45%	47%	47%
Krediti	45%	50%	50%
Depoziti	50%	48%	49%
HHI tržišta	629	660	673

Izvor: NBS, Sektor kontrole banaka, Kvartalni izveštaj Q3/2012

Ocena nivoa dominacije pet najvećih tržišnih učesnika može biti kompletna tek nakon poređenja s drugim bankarskim tržištima. Uprkos razlikama u nominalnoj vrednosti aktive i broju banaka, ovaj pokazatelj može biti adekvatan kriterijum za poređenje s bankarskim sektorima zemalja regiona Centralne i Jugoistočne Evrope. Poređenje još jednom potvrđuje nizak nivo koncentracije i odsustvo dominacije vodećih banaka u bankarskom sektoru Srbije. Ne postoji pozitivna korelacija između broja banaka, veličine ekonomije i nivoa koncentracije. Na bankarskom tržištu Poljske, kao naj-

većem od posmatranih tržišta, ideo pet vodećih banaka je najmanji, dok je, s druge strane, uloga pet vodećih banaka na tržištu Hrvatske dominantna u odnosu na ostatak tržišta.

Pokazatelj koncentracije vodećih banaka i prinosa na kapital bankarskih sektora zemalja Centralne i Jugoistočne Evrope, 2011.

Zemlja	Tržišno učešće aktive vodećih pet banaka	Broj banaka	ROE
Slovačka	72%	31	14,2
Češka	62%	44	19,4
Slovenija	61%	19	-11,7
Poljska	40%	66	14,6
Hrvatska	78%	33	7,0
Rumunija	55%	40	-1,4
Bugarska	51%	31	5,7
Srbija	47%	33	6,5

Izvor: Bilteni nacionalnih banaka

Podaci iz tabele ukazuju i na odsustvo korelacije između nivoa koncentracije vodećih banaka i nivoa njihove profitabilnosti. Reprezentativan dokaz za to jesu podaci za Slovačku i Poljsku, gde je ostvaren visok nivo prinosa na kapital uz značajnu razliku u stepenu koncentracije vodećih banaka. Takođe, tržišta Srbije i Hrvatske, na kojima pojedini tržišni lideri pripadaju istoj matičnoj grupaciji, potvrđuju tezu da nivo koncentracije nema uticaj na ostvarenje pozitivnih rezultata.

Dakle, podaci ukazuju da postoji određen stepen polarizacije bankarskog tržišta u Srbiji. Konkurentnost između većih i manjih banaka postoji, ali je izvesno da se ona ne manifestuje preko uobičajenog scenarija „veći rade, manji kopiraju“, već kontinuiranog napora manjih banaka da na osnovu svojih kapaciteta izaberu poslovnu nišu kojoj mogu fokusirano da pristupe i da se u njoj ravnopravno takmiče sa vodećim bankama na tržištu.

Odsustvo dominacije vodećih banaka u kategorijama kredita i depozita potvrđuje ovu tvrdnju.

Uprkos prikazanim činjenicama, bankarsko tržište Srbije će u narednom periodu neminovno proći kroz proces transformacije. Glavni uzročnik promena biće prestrukturiranje banaka u zemljama Evropske unije, koje imaju svoje afilijacije u Srbiji. Nove regulatorne norme EU ubrzaće procese konsolidacije u centru pa i na periferiji Evrope. Nije izvesno da li će se ovaj proces odvijati u okviru procesa ulaska na tržište novih bankarskih grupacija, akvizicije i pripajanja manjih banaka ili putem konsolidacije poslovanja bez promene vlasništva. Podaci o potencijalnim i ostvarenim akvizicijama u okviru bankarskih sektora zemalja regiona Centralne i Jugoistočne Evrope potvrđuju visok nivo neizvesnosti u vezi sa pravcem u kom će se transformacija tržišta odvijati. Ovi procesi neće zaobići ni bankarski sektor Srbije.

Broj realizovanih i potencijalnih promena vlasništva banaka tokom perioda Q2 2011 – Q3 2012

Zemlja	Realizovane transakcije	Potencijalne transakcije
Poljska	4	6
Rumunija	3	3
Slovenija	-	5
Hrvatska	1	1
Mađarska	-	1
Srbija	1	7
Bankarske grupacije prisutne u više zemalja	1	3

Izvor: Bankarske grupacije, tržišne informacije, Bloomberg

Ključno je da buduća konsolidacija ne izazove kontrakciju ponude kredita i povlačenje inostrane štednje. U tom smislu bi radikalna redukcija aktive banaka u inostranom vlasništvu bila najmanje povoljan ishod sa snažnim makroekonomskim posledicama.